

QISHLOQ XO‘JALIGIGA MO‘LJALLANGAN YERLARDA YER TUZISH ISHLARINING TURLARI VA TARKIBINI ASOSLASH

Soatov Oybek Ibragimovich,

“O‘zdavyerloyiha” Davlat ilmiy-loyihalash instituti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0009-9970-1248

Annotatsiya. Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda yer tuzish ishlari har bir yer uchastkasining tuproq-iqlim sharoitlari va infratuzilma obyektlarini hisobga olgan holda alohida yondashuvni talab qiladi. Maqola qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda yer tuzish ishlarining turlari va tarkibini asoslashga bag‘ishlangan. Qishloq xo‘jaligi tarmog‘ining yer tuzish tizimidagi yer tuzish ishlari tuzilishi, yer tuzish hujjatlari tizimlari va uning tarmoqni rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan hujjatlar bilan aloqadorligi ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar, yer tuzish, yerdan foydalanishni tashkil etish, yer tuzish hujjatlari, xo‘jaliklararo, xo‘jalik ichida yer tuzish, ishchi loyihalar.

Аннотация. Землеустроительные работы на землях сельскохозяйственного назначения требуют индивидуального подхода с учетом почвенно-климатических условий и объектов инфраструктуры каждого земельного участка. Статья посвящена обоснованию видов и состава землеустроительных работ на землях сельскохозяйственного назначения. Раскрыта структура землеустроительных работ в системе землеустройства сельскохозяйственной отрасли, системы землеустроительных документов и их связь с принятыми документами по развитию отрасли.

Ключевые слова: земли сельскохозяйственного назначения, землеустройство, организация землепользования, землеустроительная документация, межхозяйственное и внутрихозяйственное землеустройство, рабочие проекты.

Abstract. Land management work on agricultural lands requires a separate approach, taking into account the soil and climatic conditions of each land plot and infrastructure facilities. The article is devoted to substantiating the types and composition of land management work on agricultural lands. The structure of land management works in the land management system of the agricultural sector, the system of land management documents and its relationship with the adopted documents on the development of the sector are revealed.

Keywords: agricultural lands, land management, land use organization, land management documentation, inter-farm and intra-farm land management, working projects.

Kirish. Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda yer tuzish tadbirlari yerning holatini o‘rganish, yerdan foydalanishni tashkil etish va rejalashtirish bo‘yicha chora-tadbirlardan iborat bo‘lib, O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi [1]da belgilab qo‘yilgan. Har bir tadbir qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yer uchastkasidan foydalanish turi va fermer xo‘jaligining ixtisosligi bo‘yicha o‘ziga xos xususiyatga ega.

Yer resurslaridan oqilona foydalanish va muhofaza qilishni rejalashtirish agrar tarmoq iqtisodiyotining istiqboldagi rivojlanishini belgilashga, yerdan foydalanuvchilar va yer egaliklarining oqilona yo‘nalishlarini aniqlashga va hududlarni tashkil etishni yaxshilashga imkon yaratadi. Ushbu guruhdagi tadbirlarni amalga oshirish jarayonida tarmoq faoliyatidagi tabiiy va boshqa sharoitlarning muhimligini hisobga olgan holda yerlardan oqilona foydalanishni va muhofaza qilishni tashkil etishga, tarmoqni rivojlantirishning mintaqaviy va mahalliy dasturlari tuzilishi va tarkibiga qo‘yilgan talablarni bajarish zarur.

Yer tuzish nazariyasini rivojlantirishga hissa qo‘shgan ko‘pgina olimlar yer tuzish tizimlari tarkibiga alohida e‘tibor qaratgan bo‘lib, uni faoliyat, tadbirlar, hujjatlar tizimlari sifatida ko‘rib chiqqan. Akademik S.N.Volkov ta‘rificha “yer tuzish tizimi – yer resurslari davlat boshqaruvi tizimining yagona tarkibiy qismi bo‘lib, yer

munosabatlarini davlat tomonidan boshqarish va yerdan oqilona foydalanishni tashkil etishning asosiy halqasidir” [3].

Professor S.Avezbayev fikricha “Harakatdagi yer tuzish tizimi yer resurslarini taqsimlash, ulardan foydalanish, ularni qayta tiklash va muhofaza qilishni bashoratlash, rejalashtirish va loyihalashni o‘z ichiga oladi; yaqin yillarda yerlardan foydalanish va uni muhofaza qilish bo‘yicha texnik harakatlarni hamda ularning strategik maqsadlari va ularga erishish yo‘llari aniqlaydi” [2] deb ta’kidlagan.

Natijalari va munozara. Yerlardan oqilona foydalanishni rejalashtirish davomida qishloq xo‘jalik tarmog‘ida xo‘jaliklararo aloqalarni rivojlantirish asosida servis va bozor xizmatlari bo‘yicha korxonalarni joylashtirish bilan mustahkam bog‘langan fermer xo‘jaliklarida ko‘p tarmoqli faoliyat turlarini joylashtirish va rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalarni tayyorlash amalga oshiriladi.

Hozirgi vaqtda yerning sifati, maqsadli foydalanilishi, investitsion jozibadorligi va ekologik holati bo‘yicha hududlarni mintaqalashtirishni o‘tkazish imkoniyati yer tuzish reglamentlari, yer tuzish qoidalari, yerlardan o‘rnatilgan huquqiy tartibda va ko‘rinishda foydalanishga ruxsat etadi hamda fermer xo‘jaliklarida ko‘p tarmoqli ishlab chiqarishni samarali joylashtirish maqsadlari

uchun yerlardan imkon qadar samarali foydalanish va muhofaza qilish yo'llarini asoslash talab etiladi.

Qishloq xo'jaligi tarmog'ida yer tuzishning muhim bosqichi fermer xo'jaliklarida o'tkazilib, xo'jaliklararo va xo'jalikda ichki yer tuzish loyihalaridan tashkil topadi.

Xo'jaliklararo yer tuzishni o'tkazish tarmoqda xo'jalik iqtisodiyotiga kuchli zarar yetkazishi, transport harakatlanishi va yerdan foydalanishni qiyinlashtirishi mumkin bo'lgan og'ir sharoitlardagi yerdan foydalanuvchilar va yer egaliklarining turli xildagi yetishmovchiliklari (chegaralarning cho'ziqliligi, tarqoqligi, suqilganligi, sochilganligi, o'tkirliligi)ga barham berish imkonini yaratadi.

Fermer xo'jaliklarida yer tuzishdagi hal qiluvchi ishlar xo'jalikda ichki yer tuzish bo'yicha chora-tadbirlar bo'lib, miqdor va sifat jihatidan zaruriy qishloq xo'jalik mahsulotlari va xomashyolarini olishning texnologik siklida yer resurslaridan va atrof-muhitdan samarali foydalanib, barqaror ishlab chiqarishni ta'minlash yo'lga qo'yiladi hamda xo'jalik faoliyatida yerlar tanazzuli, ifloslanishi va boshqa salbiy (zararli) ta'sirlarning paydo bo'lishi jarayonlari yuzaga kelishini eng past darajaga tushirishga imkon beradi.

Xo'jalikda ichki yer tuzish loyihalarini batafsil amalga oshirish tartibi talab etiladigan investitsiyalar va smeta-moliyaviy hisob-kitoblarni ichiga olgan yerlarni yaxshilash va muhofaza qilish bo'yicha barcha tadbirlardan tashkil topgan ishchi loyihalardan iboratdir [4]. Ishchi loyihalarning tarkibi va tuzilishi aniq tabiiy va iqtisodiy shartlarda amalga oshiriladigan tadbirlar turlariga bog'liq holda belgilanadi.

Demak, yerdan samarali foydalanishni tashkil etish yer tuzish tizimining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, fermer xo'jaliklari uchun yer tuzish ishlari tuzilishi yerning holatini o'rganish, yerdan foydalanishni tashkil etish va rejalashtirishni qamrab olishi zarur (1-rasm).

Mamlakatimiz qishloq xo'jaligi tarmog'ida yerlardan foydalanish va muhofaza qilish bosh chizmasi asosiy bashoratlash hujjati bo'lib, nisbatan aniq loyihalar va chizmalarning asoslanganligi va ishonchligini oshirishga imkon beradi.

Chizma mehnat, pul-moddiy va boshqa resurslar bo'yicha o'zaro bog'langan tarmoqda yerlardan oqilona foydalanish va muhofaza qilishni tashkil etish bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy, ishlab chiqarish va boshqa kompleks chora-tadbirlar ijrosining belgilangan muddatlarda va to'liq amalga oshirilishini ifodalashi shart.

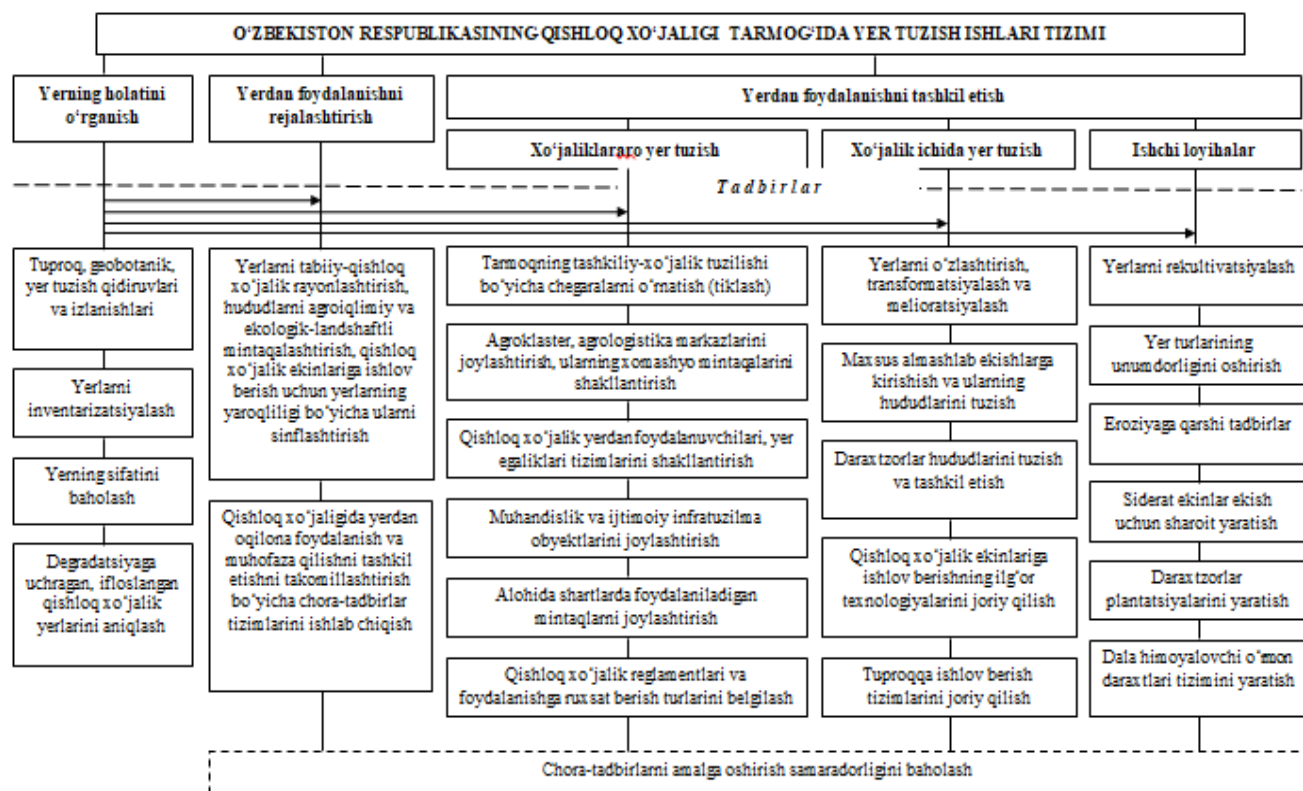
Bosh chizmani tuzish jarayoni qishloq xo'jaligi tarmog'ini joylashtirish va rivojlantirishning ilmiy-texnikaviy konsepsiyasi va strategiyasini amalga oshirishni ta'minlashi kerak.

Shunga ko'ra, yer tuzish konsepsiyasida amalga oshiriladigan majmuaviy yer tuzish ishlari quyidagi hujjatlar to'plamini ichiga olishi shart: yer resurslaridan foydalanish va muhofaza qilish chizmasi, xo'jaliklararo va xo'jalikda ichki yer tuzish loyihalar, ishchi loyihalar.

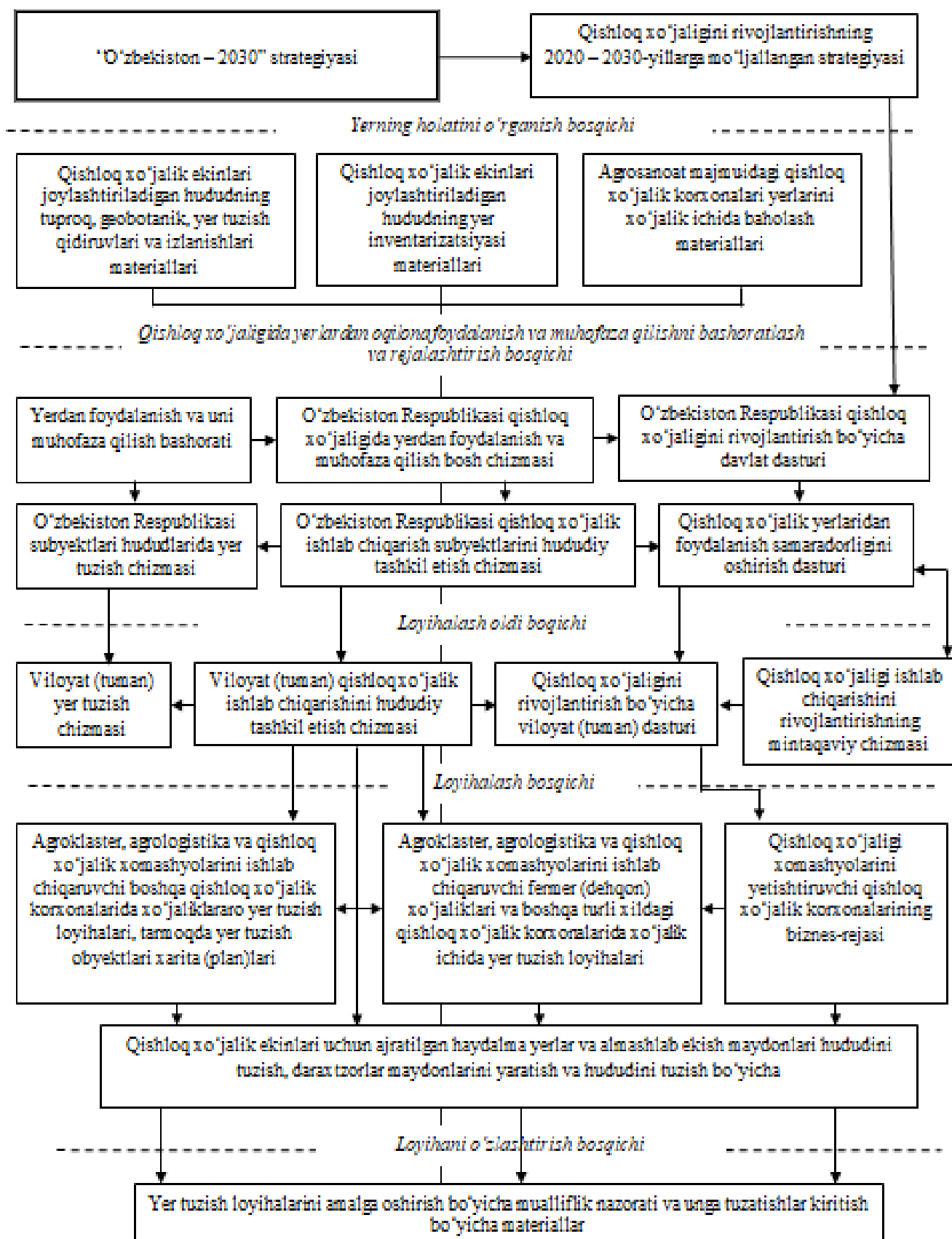
Tadqiqot jarayonida takomillashtirilgan yer tuzish hujjatlari tizimlari tasviri 2-rasm ko'rinishda berilgan.

Rasmda ko'rinish turganidek, barcha yer tuzish hujjatlari tizimi mamlakatimiz qishloq xo'jaligini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi hamda konseptual hujjatlarga asoslanib, yer tuzish jarayonida ishlab chiqilishi zarur.

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi tarmog'ida yerdan foydalanish va muhofaza qilish bosh chizmasi; O'zbekiston Respublikasi fermer xo'jaliklarida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini hududiy tashkil etish chizmasi; tuman va massivlar miqyosida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini hududiy tashkil etish chizmasi; xo'jaliklararo yer tuzish va xo'jalikda ichki yer tuzish hamda kompleks ishchi loyihalar tarkibi doirasida o'tkaziladigan turli loyihalar.

1-rasm. O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi tarmog'ining yer tuzish tizimidagi yer tuzish ishlari tuzilishi

2-rasm. Qishloq xo'jaligi tarmog'ida yer tuzish hujjatlari tizimlari va uning tarmoqni rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan hujjatlar bilan aloqadorligi

Xulosa, taklif va tavsiyalar. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda mamlakatimiz qishloq xo‘jaligi tarmog‘ida yerdan foydalanish va muhofaza qilish bosh chizmasi tarmoqni rivojlantirishning moliyaviy maqsadli dasturini ishlab chiqish uchun asos hisoblanib, chizmani quyidagi tarkibiy qismlarga ajratish tavsiya etiladi: 1) amaldagi qishloq xo‘jalik korxonalarida yerlardan foydalanish holatini tahlil qilish va baholash; 2) tarmoqda yer resurslaridan foydalanishni tashkil etish; 3) qishloq xo‘jalik ishlab

chiqarishi jarayonlarida yerlarni yaxshilash va muhofaza qilish; 4) tavsiya etilayotgan chora-tadbirlar samaradorligi va amalga oshirish tartibini belgilash.

Qishloq xo‘jalik o‘simliklarini yetishtirish bo‘yicha tarmoqda yer tuzishni o‘tkazishda ishlab chiqarishning barcha tarkibiy qismlari qishloq xo‘jalik tashkilotlari, xomashyoni qayta ishlash bo‘yicha korxonalar, boshqa ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmalarning oqilona joylashishiga imkon berishi kerak.

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi. O‘zbekiston Respublikasining 1998-yil 30-apreldagi 598-I-sonli Qonuni bilan tasdiqlangan. (<https://lex.uz/docs/152653>).
2. Avezbayev S., Volkov S.N.. Yer tuzishning ilmiy asoslari” – T.: “Yangi asr avlodi”, 2002. – 228-b.
3. Волков, С. Н. Землеустройство: в 9-ти т. Т.1: Теоретические основы землеустройства: учеб. пособие / С. Н. Волков. – М.: Колос, 2001. – 496 с.
4. Сагайдак А.Э. Экономика и организация сельскохозяйственного производства (учебник) / Сагайдак А.Э. и др. // М.: Колос, 2021. - 416 с